

Partnernetwerk psychosociale en geestelijke gezondheidszorg voor (jong)volwassen vluchtelingen in Leuven

1. Situering

De diversiteit in Leuven neemt toe: momenteel tellen we al 169 nationaliteiten onder de bevolking. 18% van de inwoners heeft een niet-Belgische nationaliteit, 31,4% is van niet-Belgische afkomst (Leuven in cijfers, 2019). Van de in 2017 geboren kinderen heeft 41,1% een moeder die het Nederlands niet als moedertaal spreekt. Inwoners van etnisch-diverse afkomst beter bereiken, is dus een opdracht voor elke organisatie uit de Leuvense welzijns- en gezondheidssector.

Leuven huisvest proportioneel een groot aandeel vluchtelingen¹ t.o.v. andere lokale besturen in Vlaanderen. Het OCMW ziet een grote toename van anderstalige nieuwkomers uit de gekende conflictlanden: Somalië, Afghanistan, Syrië, Irak en Eritrea (2018). Nieuwkomers zijn vaak veerkrachtige mensen, maar worstelen allemaal in meer of mindere mate met hun migratieverhaal, een gevoel van ontworteling, posttraumatisch lijden, isolement en een nood aan herpositionering van de eigen identiteit. Deze meervoudige gekwettheid wordt versterkt door financiële beperkingen, ervaringen van discriminatie, de zoektocht naar huisvesting, werk, het leren van een nieuwe taal, enz. 'Overleven' staat centraal met weinig aandacht voor de innerlijke belevingswereld. Bij sommige groepen bestaat er bovendien een groot taboe op het zoeken van psychische hulp. De instroom van nieuwkomers versterkte de vraag naar psychologische hulp in de geestelijke gezondheidszorg, een sector die al kampt met wachtlijsten en zorgvragen die in complexiteit toenemen. Doorverwijzers merkten dat ze vluchtelingen moeilijk konden toeleiden naar geestelijke gezondheidszorg.

Stad en OCMW Leuven namen daarom het initiatief om het CGG VBO, CAW Oost-Brabant en PraxisP (team Transculturele Trauma-zorg aan vluchtelingen) rond de tafel te brengen om te zoeken naar een structureel samenwerkingsmodel met een duidelijk aanbod aan psychosociale en geestelijke gezondheidszorg voor (jong)volwassen² vluchtelingen in Leuven. Het gesprek was niet altijd eenvoudig en in deze fase blijkt het inzetten van bijkomend budget via de stad en OCMW Leuven noodzakelijk om het aanbod te realiseren. Stad en OCMW Leuven verwachten wel dat de financiële impuls op termijn kan verminderen of zelfs uitdoven en dat het begeleiden van mensen van etnisch-diverse afkomst in de reguliere werking 'ingeburgerd' geraakt.

2. Kernpartners

- CAW Oost-Brabant biedt laagdrempelig onthaal op de eerste lijn voor allerlei welzijnsvragen zoals huisvesting, relaties, financiële en juridische vragen...
- CGG VBO biedt ambulante hulp op de tweede lijn aan volwassenen en ouderen met een psychische problematiek.
- Transculturele trauma-zorg aan vluchtelingen, de deelwerking van PraxisP, praktijkcentrum van de Faculteit Psychologie en Pedagogische Wetenschappen,
- Stad Leuven, afdeling sociale zaken en afdeling diversiteit en gelijke kansen.
- OCMW Leuven, sociale dienst.

¹ Vluchteling (erkend vluchteling + subsidiair beschermd + gezinshereniger)

² (Jong)volwassen = 18 +

3. Doelstellingen van het partnernetwerk

- Een duidelijk Leuvens aanbod creëren vanuit een samenwerking tussen partners op de eerste en tweede lijn, stad Leuven (sociale zaken en afdeling diversiteit en inburgering) en OCMW Leuven waarbij geestelijke gezondheidszorg en maatschappelijke integratie verbonden worden.
- Inzetten op preventie, vroegdetectie en vroeginterventie van psychische problemen bij vluchtelingen door het aanbieden van een laagdrempelig aanbod van psycho-educatie op de eerste lijn.
- Aanbieden van vervolgzorg op de eerste lijn via psychosociale begeleiding en via psychotherapeutische hulpverlening op de tweede lijn. Hiervoor is een verhoging van de hulpverleningscapaciteit nodig en samenwerking tussen de hulpverleningspartners onderling zodat de minst ingrijpende zorg, al dan niet in tandem tussen eerste en tweede lijn, kan aangeboden worden.
- Organiseren van deskundigheidsbevordering voor hulpverleners en verhoogde aandacht voor cultuursensitief werken via intervisie, vorming enz.
- Betere ondersteuning van de hulpverleners door het werken met ondersteuningsfiguren zoals in de eerste plaats intercultureel bemiddelaars (ICB'ers) en toeliders³.

4. Het partnernetwerk in de praktijk

De partners engageren zich om samen te pionieren en een structurele samenwerking op lange termijn uit te bouwen door:

- een gedeelde visie te ontwikkelen;
- beter zicht te krijgen op de noden en monitoring van de doelgroep;
- samen intervisie en vorming te organiseren zodat ervaringsuitwisseling mogelijk wordt;
- indien nodig samen indicatiestelling en verdere toeleiding te doen;
- hun aanbod te verfijnen en duidelijk te formuleren voor doorverwijzers.

Het model start met 4 pijlers waarin elke partner zijn verantwoordelijkheid kan opnemen:

- preventief werken: keuze voor Mind-Spring als psycho-educatief groepsaanbod;
- vervolgzorg door CAW Oost-Brabant, CGG VBO en PraxisP (jammer genoeg beide met een wachtlijst) en -indien mogelijk en betaalbaar- door zelfstandige psychologen-psychotherapeuten;
- intervisie en deskundigheidsbevordering door experts;
- samenwerking met intercultureel bemiddelaars en toeliders.

³ "Toeleider" staat hier niet voor doorverwijzer, maar voor een functie in het OCMW. Het zijn nieuwkomers die een opleidingstraject volgen en cliënten ondersteunen bij het vinden van hun weg in de samenleving.

4.1. Preventief werken: Mind-Spring als psycho-educatief groepsaanbod voor vluchtelingen

Mind-Spring is een psycho-educatieve en preventieve methodiek ontwikkeld in Nederland. Het programma wordt ook in ons land geïmplementeerd. Sinds 2017 heeft het Agentschap Integratie en Inburgering de coördinatie overgedragen aan CAW Oost-Vlaanderen voor de Oost-Vlaamse regio en is tegelijk ook het referentiepunt voor opleidingen, certificaten, enz. De reeksen lopen op dit moment in Oost-Vlaanderen, Genk, Antwerpen en sinds vorig jaar ook in Noord-West-Vlaanderen.

Het is een groepsreeks die bestaat uit zes sessies van twee uur. Het programma wordt begeleid door een ervaringsdeskundige (trainer genoemd). Het feit dat de trainer zelf een eigen vluchtverhaal heeft, geeft erkenning en vertrouwen en zorgt ervoor dat Mind-Spring een veilige en geloofwaardige ontmoetingsplek wordt. De trainer wordt bijgestaan door een co-begeleider (professionele hulpverlener). De reeks wordt gegeven in de moedertaal van de deelnemers. Er is een tolk aanwezig om te vertalen naar en vanuit de co-begeleider. Er bestaat een reeks voor volwassenen, een Mind-Spring junior voor 9-13, voor 14-18 jarigen, Mind-Spring gezinskracht, Mind-Spring op het werk en Mind-Spring senior in opstart.

De kernpartners zorgen samen voor de implementatie van Mind-Spring in Leuven. We streven naar minimaal 3 reeksen per jaar waarbij we 3 verschillende taalgroepen zullen bereiken. In het najaar van 2019 liep een eerste reeks voor Arabisch sprekende nieuwkomers met 16 deelnemers. In februari 2020 startte een groep met 16 Dari sprekende inwoners. De stad bekijkt vanuit het nieuwkomersbeleid de piste om Mind-Spring nog ruimer uit te rollen en regionaal vorm te geven.

Globale coördinatie van Mind-Spring door CAW Oost-Brabant via een toelage en in samenwerking met stad Leuven:

- Bekendmaking van Mind-Spring bij doorverwijzers;
- praktische organisatie van de reeksen (locatie, flyers, betaling van trainers en tolken);
- werven van kandidaat trainers, dus op zoek gaan naar sleutelfiguren in verschillende taalgroepen en hen motiveren om de Mind-Spring opleiding te volgen;
- verzorgen van contacten met het Mind-Spring team van CAW Oost-Vlaanderen;
- afstemming met Leuvense co-begeleiders;
- intake van de deelnemers voor de start van de reeks;
- registratie en evaluatie.

Goede toeleiding

Mind-Spring krijgt een plaats op de eerste lijn. Een continue toeleiding is essentieel om voldoende kandidaten te hebben voor de reeksen, het aanbod moet gekend zijn en op regelmatige basis doorgaan zodat het een permanente waarde wordt in Leuven. De kernpartners kunnen toeleiden, maar daarnaast ook wijkgezondheidscentra en andere zorgverstrekkers, CBE Open School, Agentschap Inburgering, CVO VOLT en andere brugfiguren die met de doelgroep in contact staan.

Beurtrol voor het co-begeleiden van de reeksen en de samenwerking met trainers

De partners (voorlopig CAW en CGG VBO) nemen om beurt de rol van co-begeleider van een reeks op. Voor de reeks die ze begeleiden, zorgen ze voor:

- de afstemming met trainer en tolk en voorbereiding van de reeks in samenspraak met CAW;
- de zorg voor deelnemers tijdens sessies en toeleiding naar nazorg indien nodig.

In 2020 volgen vier Leuvense personen van etnisch-diverse afkomst een opleiding tot trainer. Ze bekijken na hun opleiding hoe ze zich willen inzetten in het Mind-Spring programma. Sommige gemeenschappen in Leuven zijn klein zodat trainers snel te maken kunnen krijgen met personen/families die ze persoonlijk goed kennen, wat niet evident is. Een wisselwerking met trainers uit andere provincies zal noodzakelijk blijven.

4.2. Vervolgzorg door CAW Oost-Brabant, CGG VBO en PraxisP

4.2.1. Gezamenlijke indicatiestelling en/of rechtstreekse doorverwijzing

Indien deelnemers na de Mind-Spring cursus verdere opvolging nodig hebben, engageren de partners zich om samen te bekijken wie best vervolgzorg kan bieden volgens het principe van keuze voor de minst ingrijpende zorg. De criteria en toewijzing moeten nog verder bekeken worden.

4.2.2. Bijkomende psycho-sociale begeleiding door CAW Oost-Brabant

Indien de verdere hulpvraag vooral ligt bij maatschappelijke integratie via werk, opleiding, huisvesting... dan is CAW Oost-Brabant de best geplaatste partner om de vervolgzorg op te nemen, dit natuurlijk in afstemming met het ondersteunende netwerk (professioneel – vrijwilliger) van de nieuwkomer. CAW Oost-Brabant biedt steeds een integrale begeleiding, op maat van de cliënt, waarin men dieper ingaat op de aanwezige noden of problemen. In een handelingsplan worden samen doelen vastgelegd op meerdere levensdomeinen, zoals dagbesteding, wonen, gezondheid, relaties... Op basis van dit handelingsplan werkt men systematisch verder met aanpassingen indien nodig. (www.caw.be)

4.2.3. Individuele therapie door CGG VBO

CGG VBO (www.cgg-vbo.be) kan bijkomende therapie-uren inzetten via toelagen van de stad en van het OCMW. Voor de OCMW-toelage kunnen enkel OCMW-cliënten met een vluchtverleden aangemeld worden. Met de toelage van de stad kunnen ook Leuvense inwoners van etnisch-diverse afkomst die geen OCMW-cliënt zijn, gezien worden, met de afspraak dat recente nieuwkomers piroritair gezien worden.

Werkwijze:

- Screenen van de hulpvraag en inschatten van de impact van het trauma op het dagelijks functioneren; realiseren van een psychotherapeutisch aanbod gericht op het doorwerken/verwerken van specifieke kwetsuren en trauma's, zoals o.m. rouw en verlies, traumatische ervaringen, identiteitsverlies en identiteitsdisfusie, ...
- Als de cliënt de Nederlandse taal niet machtig is, wordt ondersteuning van een beëdigde tolk gevraagd. Bij voorkeur en indien de gewenste taaldeskundigheid voor handen is, wordt samengewerkt met het Agentschap voor Integratie en Inburgering.
- De gesprekken vinden bij voorkeur plaats op de locatie van het CGG VBO te Leuven (i.f.v. de efficiëntie: weinig verplaatsingstijd, onthaal aanwezig, administratieve ondersteuning ter plaatse) of in het OCMW als dit voor de betreffende cliënt meer is aangewezen. Via het onthaal van de vestiging te Leuven, kan de maatschappelijk werker van het OCMW telefonisch in contact komen met de vrijgestelde therapeuten.
- De therapeuten hebben ervaring zowel in de behandeling van traumaproblematieken als in het werken met allochtone cliënten. Eén therapeut volgde een EMDR opleiding specifiek gericht op de behandeling van trauma. Twee therapeuten hebben veel ervaring met etnisch-

diverse personen vermits ze ook in Brussel werken/gewerkt hebben. Eén spreekt Maghrebijns Arabisch.

- De therapeuten registreren hun activiteiten in het Elektronische Patiëntendossier van het CGG. Ook andere activiteiten kunnen in het EPD geregistreerd worden (vb. Mind-Spring, dienstverlenende activiteiten).
- Met de bijkomende middelen van stad en OCMW Leuven zullen continu cliënten in begeleiding zijn. De frequentie van de gesprekken wordt afgestemd met de cliënt. Richtfrequentie is gemiddeld om de 2 à 3 weken.
- Deze vluchtelingenwerking binnen CGG VBO wordt ondersteund door de beleidsmedewerkers.

4.2.4. Individuele therapie door PraxisP

Het academisch hulpaanbod in transculturele trauma-zorg aan vluchtelingen vormt een specifieke werking binnen het facultaire praktijkcentrum PraxisP van de Faculteit Psychologie & Pedagogische Wetenschappen KU Leuven (<https://ppw.kuleuven.be/PraxisP>), met ondersteuning van het facultaire bestuur voor een aanbod in laagdrempelige trauma-zorg aan vluchtelingen en hun gezinnen in een niet-betalend hulpaanbod. Het academische hulpaanbod biedt transculturele trauma-zorg aan vluchtelingengezinnen in het omgaan met de gevolgen en betekenis van trauma en gedwongen migratie binnen gezins- en gemeenschapsrelaties, waarbij intensief wordt samengewerkt met verwijzers en het bredere zorgnetwerk.

Vanuit een transcultureel perspectief wordt samen met cliënten geëxploreerd hoe gezinsrelaties ondersteund kunnen worden als ruimte voor een primair herstel van veiligheid en hoe het heropbouwen van een betekenisvol toekomstperspectief vorm kan krijgen binnen de gezinscontext en het bredere netwerk van school, werk en gemeenschap. Volgend op een brede beeldvorming en contextualisering van de hulpvraag (met aandacht voor de culturele kennissystemen waarin symptomen, ziektegedrag, zorgvragen en coping-strategieën hun specifieke betekenis krijgen), wordt in individuele en gezinsinterventies aandacht besteed aan: het omgaan met stressoren in het gastland (bv. verblijfsonzekerheid, sociale isolatie, marginalisering); het herstel van controle en veiligheid (bv. posttrauma psycho-educatie, symptoomreductie en herstel van basale parameters en structuur); het creëren van ruimte voor (het verhalen van) verlies en rouw; de ondersteuning van adequate gezinscommunicatie rond traumatische levenservaringen; het herstel van culturele en relationele continuïteit in het gezinsverhaal.

Naast dit ambulante aanbod staat het PraxisP-team Trauma-zorg aan vluchtelingen in voor de werking van het steunteam vluchtelingen (SOM-labo vluchtelingen & in samenwerking met CTO KU Leuven), waarin in collaboratieve zorg op school wordt samengewerkt met schoolse partners en gevluchte gezinnen aan het bevorderen van welbevinden en schoolse trajecten van gevluchte kinderen. Ook wordt vanuit het team de uitbouw van een daghospitalisatie kinderpsychiatrie voor gevluchte jongeren gecoördineerd (in samenwerking met de dienst kinderpsychiatrie UPC KU Leuven en met steun van het Europese AMIF).

Binnen het samenwerkingsverband stelt PraxisP voor een groepstherapeutisch aanbod uit te werken voor gezinnen. In meergezinsgroepen (Multi Family Therapy Groups, een methodiek die internationaal in verschillende expertisecentra voor trauma-zorg aan vluchtelingen wordt geïmplementeerd) -kan worden ingezet op het ondersteunen van gezinsrelaties als locus van posttrauma herstel, op de reductie van trauma- en stressgerelateerde klachten, het bevorderen van ouderlijke competentie, en de ondersteuning van responsiviteit en veiligheid in ouder-kindinteracties. De sessies zouden begeleid worden door twee begeleiders en tolken (met een richtlijn van max. 3 tolken met verschillende moedertaal). Om dit aanbod te kunnen realiseren, is men op zoek naar financiële middelen.

4.2.5. Individuele therapie door zelfstandige psychologen-psychotherapeuten

De kostprijs van consultaties bij een zelfstandig psycholoog-psychotherapeut zijn hoog. Voor vluchtelingen is dit meestal enkel een optie indien er via Fedasil terugbetaling mogelijk is. Een aantal zelfstandigen uit het Leuvense hebben duidelijk wel interesse om met vluchtelingen te werken. Zij kunnen vanaf 2020 aansluiten bij de intervisiegroep die CGG VBO en PraxisP zullen organiseren. CGG VBO legde de nodige contacten met de psychologenkring Leuven.

4.3. Intervisie en deskundigheidsbevordering voor psychologen-psychotherapeuten georganiseerd door CGG VBO en PraxisP

Stad en OCMW Leuven engageren zich om het belang van cultuursensitief werken sterker op de agenda te zetten van Leuvense zorgverstrekkers en hulpverleners, o.a. via de werking van de nieuwe Eerstelijnszone Leuven.

De partners zetten in op cultuursensitieve deskundigheidsbevordering door gezamenlijke intervisie/supervisie voor psychotherapeuten en psychosociale begeleiders te plannen, verzorgd door psychotherapeuten werkzaam bij CGG VBO en PraxisP en gespecialiseerd in het begeleiden van etnisch-culturele minderheden en het samenwerken met interculturele bemiddelaars. Deze intervisiegroep komt minimaal 5 keer per jaar samen.

Voor bredere ervaringsuitwisseling wordt toenadering gezocht met het netwerk Diletti. CGG VBO en PraxisP willen samen met andere partners verder werken aan een kwalitatief netwerk in Leuven voor vluchtelingen. Hiertoe organiseren ze samenkomsten, lezingen, vormingen op maat van organisaties, supervisies, intervisiemomenten, casusbesprekingen e.d. Meer bepaald behandelt dit kwalitatieve netwerk thema's als het migratieproces, het vluchtelingproces m.i.v. de psychische en sociale realiteit van een vluchteling/migrant; taal en bemiddeling; trauma, rouw en verlies; cultuur, familie en transgenerationale overdracht; transculturele visie en cultuursensitieve zorg.

4.4. Ondersteuning van de partners door intercultureel bemiddelaars

Zowel CAW, CGG VBO als PraxisP werken momenteel met tolken van het Agentschap voor Integratie en Inburgering of met de privésector wanneer het gaat over minder courante talen. Men zoekt vooral een tolk voor cliënten die Koerdisch, Koerdisch Badini, Arabisch, Arabisch–Maghrebijns, Dari, Farsi en Pashtu spreken. Het is niet evident om in een therapeutische context te werken met wisselende tolken. Tegelijk is het voor tolken niet vanzelfsprekend om bij een erg persoonlijk therapeutisch proces betrokken te worden. Het kunnen werken in een 'triade' met een vaste opgeleide interculturele bemiddelaar is daarom een meerwaarde voor therapeut en cliënt.

Vanuit deze visie wensen de partners toe te groeien naar een vaste pool van professionele interculturele bemiddelaars. Een intercultureel bemiddelaar is géén tolk. Hij/zij wordt ingezet op vraag van een zorgverstrekker of hulpverlener wanneer het zorgproces moeilijk loopt, wanneer het de begeleiding kan versterken, wanneer een cultureel gegeven de begeleiding of behandeling bemoeilijkt, enz. Het is natuurlijk ook een meerwaarde dat de ICB de moedertaal van de cliënt of patiënt spreekt, maar het is niet zo dat hij/zij enkel tolkt.

OCMW Leuven getuigt dat het erg waardevol is wanneer personen uit de etnisch-diverse gemeenschappen mee ondersteunen bij bepaalde cliënten. Men werkt momenteel met toeliders en

is zeer tevreden over deze ondersteuning, zowel voor de maatschappelijk werkers als voor de OCMW-cliënten zelf.

Stad en OCMW Leuven starten daarom in juni 2020 met een pilootproject rond interculturele bemiddeling (<https://www.eerstelijnszone.be/pilootproject-interculturele-bemiddeling-leuven>). Het OCMW, dat momenteel al de coördinatie van de toeleiders op zich neemt, staat ook in voor de praktische omkadering van twee deeltijdse intercultureel bemiddelaars. Heveen Mohammad Ali komt uit Syrië en spreekt Arabisch en Koerdisch, Haroon Niazi komt uit Afghanistan en spreekt Dari, Farsi en Pashtu. Het project krijgt vorm met de hulp van de coördinator van de dienst interculturele bemiddeling van de Foyer vzw. Ook het Academisch Centrum voor Huisartsengeneeskunde wil mee ondersteunen. In een eerste fase ondersteunen de ICB'ers een beperkt aantal partners zoals CGG VBO, transculturele trauma-zorg PraxisP, CAW Oost-Brabant, de OKAN-klassen, de wijkgezondheidscentra, andere huisartsenpraktijken, partners van het Huis van het Kind, enz. Partners kiezen of ze wekelijks gedurende een tijdsblok beroep doen op een ICB of enkel op aanvraag. Ze sluiten een dienstverleningsovereenkomst af en betalen een vergoeding van 15 euro voor het eerste uur en 5 euro voor elk bijkomend uur (te bekijken indien dit een probleem vormt). CGG VBO verzorgt de intervisie voor de toeleiders van het OCMW en de ICB'ers. Het is de bedoeling om ook andere brugfiguren, taalhulpen, intercultureel medewerkers van partners, enz. bij het project te betrekken en onderling beter te laten samenwerken. Ook hier verwachten stad en OCMW dat partners mee financieel bijdragen om deze werking te kunnen uitbouwen en later waar nodig zelf investeren in interculturele medewerkers.

5. Financiering van het partnernetwerk door stad en OCMW Leuven en mogelijke uitbreiding

We stellen vast dat de samenwerking op dit moment enkel gerealiseerd kan worden via financiële ondersteuning van de stad en OCMW Leuven. Stad en OCMW Leuven verwachten dat de sector van de geestelijke gezondheidszorg op termijn voldoende mensen van etnisch-diverse afkomst in de reguliere werking kan begeleiden door inzet van eigen middelen en/of door een meer divers personeelbestand. De financiële ondersteuning is dus tijdelijk en uitdagend.

De kernpartners zullen ook contacten uitbouwen met netwerken en partners uit de geestelijke gezondheidszorg zoals Yuneco, Diletti, Solentra, de kring van zelfstandige psychologen en de verslavingssector. In een tweede fase kunnen hier bijkomende acties uit voortvloeien.

Meer informatie: Stad Leuven: Heidi Du Laing, heidi.dulaing@leuven.be, 016 27 26 30. In samenwerking met het partnernetwerk: Bart Van Hoof (CGG VBO), Lucia De Haene (PraxisP), Ann Ghilain en An Verbelen (CAW Oost-Brabant), Veerle Yskout (OCMW Leuven), Lien Eerdeken (afdeling diversiteit).

